

MEDEA: ESTUDI COMPARATIU ENTRE LA TRAGÈDIA D'EURÍPIDES I LA DE SÈNECA

ARNAU GIFREU.

TREBALL DE DOCTORAT PER A L'ASSIGNATURA:

Els mites clàssics en la tradició literària. Teseu i les nétes del sol: Ariadna y Fedra.

Universitat Pompeu Fabra

Dr. Antoni Seva

Índex del treball

- 1 – Introducció: objectiu i fonts
  - 2 – Context de l'obra d'Eurípides
  - 3 – Context de l'obra de Sèneca
  - 4 – Estructura i argument de les obres
  - 5 – Els personatges
  - 6 – Conclusions
- Bibliografia consultada

1 – INTRODUCCIÓ

Entre les grans heroïnes de la cultura hel·lènica, Medea destaca amb llum pròpia. No sols per ser néta d'Hèlios, com diu la llegenda, sinó sobretot per il·luminar, a través de la tragèdia d'Eurípides, les penalitats i sofriments de la figura femenina, com a dona, com mare i com a esposa. Medea representa en l'imaginari occidental la dona venjativa que, per gelosia, és capaç de qualsevol crim, fins i tot de degollar els propis fills.

El personatge de Medea és un dels més inquietants dels herois i heroïnes de la cultura mediterrània. Per això, aquest personatge mític ha merescut una llarga i repetida atenció dels artistes i escriptors de tots els temps, des que el seu nom comença a aparèixer en la *Teogonia* d'Hesíode (s. VIII aC), i es vincula a Jàson i al cicle dels argonautes. De l'època clàssica, les dues tragèdies més definitives sobre la figura i les accions de Medea en l'episodi final amb Jàson a Corint foren, amb cinc-cents anys de separació, la *Medea* d'Eurípides ("estrenada" a Atenes l'any 431 aC) i la *Medea* de Sèneca ("escrita" aproximadament entre els anys 54 i 57 dC a Roma).

Aquest treball té per objectiu una aproximació comparativa entre aquestes dues versions clàssiques del mateix mite de Medea. Una i altra obra han merescut una gran atenció dels estudiosos, sobretot des de la crítica literària i la filologia, i els estudis existents sobre els dos autors i les dues tragèdies són nombrosos i de molt diversa procedència (v. per exemple les notes dels dos traductors referenciats a la Bibliografia final). Per tant, aquest treball té una pretensió molt limitada: presentar una primera lectura comparativa entre els dos textos clàssics, aplicant una senzilla metodologia d'estudis comparatius tenint en compte sobretot aquests paràmetres: contextos històrico-culturals de cada obra; comparació de l'estructura argumental i dramàtica; comparació dels dos autors en la construcció dels personatges; i breus conclusions sobre les similituds i diferències pel que fa a la trama, els personatges, l'acció i la "moral" de la tragèdia.

Les fonts utilitzades són les dues tragèdies d'Eurípides i de Sèneca, en les millors traduccions disponibles (al català, en el primer cas, i al castellà en el segon), acompanyades de les corresponents introduccions i notes dels dos traductors (Àngela Carramiñana i Pérez i Jesús Luque Moreno, respectivament).

2 – CONTEXT DE L'OBRA D'EURÍPIDES

Medea d'Eurípides fou representada per primera vegada a Atenes l'any 431 aC en un concurs on obtingué el tercer premi (darrera d'Eufurió i de Sòfocles). Entre les tragèdies d'aquesta autor conservades, és una de les més antigues, escrita en plena maduresa i poc abans de l'inici de la Guerra del Peloponnès.

Eurípides és el més jove dels tres grans tràgics de la Grècia clàssica. Segons algunes fonts, nasqué a Salamina el mateix dia de la gran victòria de la flota atenesa sobre els perses davant l'illa d'aquest nom, que posava fi a les Guerres Mèdiques. Era l'any 480 aC. Altres fonts daten el seu naixement el 484 i el situen Flia, a l'Àtica. I va morir a la cort del rei de Macedònia, a Pel.la, el 406 aC, lluny de la seva pàtria, dos anys abans de la derrota d'Atenes i la victòria d'Esparta en la llarga guerra del Peloponnès.

Se suposa que Eurípides era fill d'una família benestant, segurament de pare comerciant. Per això va poder tenir una bona educació a Atenes, on aviat freqüentà els cercles intel.lectuals de l'època de Pèricles. Devia seguir les lliçons dels grans sofistes com Gòrgias i Protàgoras, i podia ser amic de Sòcrates (de qui es diu que només anava al teatre a veure les obres d'Eurípides). Fou precisament a casa d'Eurípides que Protàgoras va llegir el seu tractat *Sobre els déus*, on argumentava el seu escepticisme sobre el tema. La seva proximitat a la filosofia sofista i als problemes morals l'han fet passar com a dramaturg contemplatiu i solitari. Es diu que escrivia les obres retirat en una cova de Salamina, envoltat de llibres. El nostre autor es va casar dues vegades i va tenir tres fills.

Eurípides és considerat el més innovador dels tres autors tràgics, sobretot en aspectes fonamentals en relació a la dramaturgia d'Èsquil i Sòfocles, com poden ser el caràcter dels herois, la relació amb els déus o el tractament de les passions humanes. La seva generació s'ha qualificat com la "generació dels desencisats", la dels poetes influïts per la filosofia sofista. L'obra d'Eurípides incorpora bona part de les preocupacions filosòfiques de l'Atenes de Pèricles i expressa una visió marcadament pessimista sobre la vida i els conflictes humans.

Per aquestes raons, la recepció del teatre d'Eurípides entre els públics coetanis topà amb dificultats de comprensió i d'acceptació. Les seves obres no tingueren l'èxit esperat. Ni entre el públic ni entre els col·legues de l'escena. Per exemple, les seves obres foren objecte d'escarni i sarcasme en les comèdies d'Aristòfan. "Els seus conciutadans no van saber valorar les seves obres, el plantejament de les quals s'anticipava al seu temps. El poble estava acostumat a la tragèdia heroica de Sòfocles i no podia comprendre els seus personatges massa semblants als humans i massa miserables, els quals parlaven d'una manera planera i amb uns raonaments una mica àrids" (Carramiñana 2001:9). En els concursos, solien endur-se els premis oer davant seu no sols Èsquil i Sòfocles, sinó també molts altres poetes de segona fila. Fins molts anys després de la seva mort, les tragèdies de l'autor no foren degudament valorades i apreciades com al que són, autèntiques obres clàssiques de la cultura occidental.

El drama de *Medea* se situa al final del cicle de la llegenda dels argonautes. La seva història i els seus personatges so serien comprensibles sense conèixer el desenvolupament dels episodis principals de la llegenda. És a dir, de com Jàson aconsegueix el velló d'or gràcies a les arts de Medea, la filla del rei de la Còlquida, per tal de reconquerir el tron del seu regne a Iolcos, que l'oncle Pèlias havia usurpat assassinant el seu pare Eson. Aquests fets mítics, junt amb el matrimoni de Jàson amb Medea i el seu posterior exili a Corint després que el fill de Pèlias els perseguís per haver fet matar el seu pare, havien de ser coneguts pels espectadors. La llegenda dels argonautes havia estat ja recollida a la *Il·líada* i a l'*Odissea*, però en els dos poemes homèrics no hi figura el nom

de Medea. El primer text literari on apareix el nom de la protagonista és a la *Teogonia* d'Hesíode (v. 956 ss). Més tard, seria Apol·loni de Rodas, al segle III aC., qui sistematitzarà la llegenda en el poema èpic *El viatge dels argonautes*, i dedicarà el seu cant IV a Medea com a personatge central.

3 – CONTEXT DE L'OBRA DE SÈNECA

Els estudiosos del teatre de Sèneca situen l'escriptura de *Medea* entre els anys 54 i 57 dC. Aquesta obra formaria part del grup de tragèdies integrat per *Fedra*, *Agammènon* i *Èdip*.

El conjunt de l'obra tràgica de Sèneca planteja encara molts problemes d'autoria i de datació, així com dubtes sobre les fonts principals en què s'inspirà l'autor llatí i que l'influïren tant des d'un punt de vista dels continguts com de la forma dramàtica i poètica. El que no es posa en qüestió és el caràcter clarament filosòfic de tota l'obra dramàtica d'aquest autor de Còrdova.

Com és sabut, Luci Anneu Sèneca va néixer a Còrdova l'any 4 dC, però va viure a Roma bona part de la seva vida, on estudià i on desplegà una brillant carrera d'advocat, que hagué d'abandonar davant l'enveja de Calígula. Per això es dedicà des de llavors a la filosofia i a les lletres. Després d'un exili de vuit anys a Còrsega, Sèneca fou cridat a Roma per Agripina per fer-se càrrec de l'educació de Neró. Durant aquesta etapa (anys 54-62 dC) es dedicà a la política, activitat que li reportà molts maldecaps i fins i tot la mort: Neró l'acusà d'haver participat en la conjura de Pisó i li féu pagar la suposada traïció exigint-li el suïcidi. Sèneca en efecte se suicidà a l'estil romà, obrint-se les venes a la banyera i morint-se plàcidament tot consolant els seus amics.

La mort de Sèneca és tot un resum de la seva actitud davant la vida i les contrarietats. Sèneca és un dels representants del corrent filosòfic de l'estoïcisme tardà o neoestoïcisme de l'època imperial romana. L'obra de Sèneca és considerada com una de les més representatives de l'ètica estoica, que s'identifica amb un ideal de vida que té en la necessitat d'evitar el sofriment, en la resignació davant l'esdevenir marcat pel destí, l'autodomini i la recerca de la veritat en un mateix, alguns dels seus puntals importants.

La seva filosofia és essencialment humanista, ja que defensa la plena igualtat de tots els homes i, per tant, la necessitat d'abolir l'esclavitud. Com a escriptor i home de lletres, Sèneca és considerat un dels grans escriptors llatins de l'època imperial romana i les seves nombroses obres constitueixen sempre una font de reflexió. A més de la grans obres de caràcter filosòfic i assagístic, Sèneca va escriure nou tragèdies en vers, una sàtira grollera contra Claudi, a més d'altres escrits, alguns perduts.

L'escriptura de *Medea* respon en Sèneca al conjunt de preocupacions filosòfiques i morals que perseguia justament en l'etapa en què es dedicà a l'educació de Neró. Per això, alguns estudiosos han suggerit que aquesta obra, com altres tragèdies, podien anar destinades a la formació de l'emperador i a la transmissió dels ideals de vida de l'estoïcisme, tan allunyats justament de la personalitat passional i violenta que tan admirablement retrata en la *Medea* de la seva tragèdia.

4 – ESTRUCTURA I ARGUMENT DE LES DUES OBRES

No sembla haver-hi cap dubte sobre la influència de la *Medea* d'Eurípides sobre la versió que en féu Sèneca de l'heroïna mítica de la llegenda dels argonautes. Un altra cosa seria precisar si i fins a quin punt Sèneca tingué en compte altres fonts gregues i llatines, especialment Apol·loni de Rodas (en l'obra esmentada), Virgili (*Eneida*, c. IV) i Ovidi (*Metamorfosis*, c. 7, i *Heroides*, 12)

La versió dramàtica de Sèneca s'inscriu en una tècnica dramaturgia molt allunyada de la pròpia dels grans tràgics grecs. Com escriu Moreno (1997: 281): “*Medea* es una pieza clave dentro del teatro de Séneca y puede servir de modelo o tipificación de lo que en general es este teatro y sobre todo de su radical diferencia de planteamientos frente a la tragedia griega”. Més endavant faré algunes observacions sobre la divergència en la construcció dels personatges i en els temes d'un i altre autor, però aquí podem observar esquemàticament les notables diferències en el plantejament de l'estructura dramàtica i de la trama.

ESTRUCTURA DRAMÀTICA A *MEDEA* D'EURÍPIDES I DE SÈNECA

Estructura de <i>Medea</i> d' Eurípides	Estructura de <i>Medea</i> de Sèneca
<p>PRÒLEG (Versos 1-95): Monòleg de la dida de Medea relatant els precedents i la situació a Corint creada amb el casament de Jàson amb Creüsa, la filla del rei Creont. Diàleg amb el preceptor dels fills on es comenta la decisió del rei Creont d'expulsar Medea i els seus fills de Corint.</p> <p>PÀRODE (Versos 96-213): Preceptor i els dos infants en escena, mentre se senten de l'interior el plans de Medea. Entra el cor de dones de Corint que volen donar consol a Medea.</p> <p>EPISODI I (Versos 214-409): En tres escenes, Medea surt i explica al cor els motius del seu patiment. Creont entra a explicar el casament de la filla amb Jàson i la decisió d'expulsar Medea, la qual aconsegueix d'ell un dia més a Corint. Medea avança al cor els seus plans.</p> <p>ESTÀSIM I (Versos 416-445): El cor lamenta la trista situació de Medea i blasma la decisió de</p>	<p>ACTE PRIMER</p> <p>PRÒLEG (versos 1-55): Monòleg de Medea que, abandonada, invoca els déus en el seu propòsit de vejar-se de Jàson i de la seva nova esposa Creüsa.</p> <p>COR (versos 56-115): Cant nupcial (himeneu) amb què el cor celebra la boda de Jàson i Creüsa, i invita a la festa.</p> <p>ACTE SEGON (Tres escenes)</p> <p>MEDEA-DIDA (versos 116-178): Medea es debat entre l'ansia de venjança contra Jàson i el desig que torni amb ella. La dida intenta calmar-la.</p> <p>CREONTE-MEDEA (versos 179-300): Creont vol foragitar quant abans Medea de Corint. Ella implora un dia més per acomiadar-se dels seus fills.</p> <p>COR (versos 301-379): El cor canta les gestes dels</p>

<p>Jàson.</p> <p>EPISODI II (Versos 445-626): Escena amb Jàson i Medea. Jàson argumenta la traïció matrimonial per càlcul en la situació d'exili a Corint, no pas per altra cosa. Medea, que confessa haver-lo estimat amb cor i ànima, li rebutja tots els arguments.</p> <p>ESTÀSIM II (versos 627-662): El cor invoca la dea de l'amor Cipris per evitar les passions massa intenses i no haver de fugir de la pàtria.</p> <p>EPISODI III (versos 663-823): Primera escena entre Medea i el rei d'Atenes, Egeu, que torna de Delfos, el qual li ofereix un refugi segur en el seu regne. Segona escena amb Medea sola que explica al cor com planeja la venjança contra Jàson fingint aprovar el matrimoni, enviant presents mortals a la núvia i matant després els fills.</p> <p>ESTÀSIM III (versos 824-865): El cor lloa Atenes com a ciutat liberal que acull els desterrats i expressa alhora l'horror per donar acollida a mares com Medea.</p> <p>EPISODI IV (versos 866-975): Nou diàleg entre Medea i Jàson, en què ella fingeix que es penedeix del comportament anterior, que reconeix la bona previsió del marit i li anuncia que també farà el seu regal de noces a la núvia a través dels seus fills.</p> <p>ESTÀSIM IV (versos 976-1001): El cor es lamenta de la dissort que aviat s'abatrà sobre tots els protagonistes del drama.</p> <p>EPISODI V (versos 1002-1259): Primera escena amb l'arribada del preceptor i els dos infants tornant de palau i avisant de la presentació dels regals. El preceptor entra a casa i queda Medea abraçada als dos fills: monòleg intens de Medea que es debat entre l'amor de mare i la set de venjança, que al final preval.</p> <p>Intervenció del cor per disminuir la tensió i esperar notícies de palau.</p>	<p>primers navegants (els argonautes) i el càstig que reberen, la senzillesa de la vida humana abans dels viatges per mar, la navegació com a unió entre els pobles.</p> <p>ACTE TERCER (tres escenes)</p> <p>DIDA-MEDEA (versos 380-430): contra els consells de la dida, Medea es mostra resplta a la venjança.</p> <p>JASON-MEDEA (versos 431-578): Jàson vol justificar el seu comportament, però Medea l'increpa i li prega que torni amb ella. Ell s'hi nega. I davant la negativa, Medea canvia de tàctica i fingeix una reconciliació. Jàson se'n va. Ella es reafirma en el seu propòsit i sol·licita a la dida el suport al seu pla.</p> <p>ESTÀSIM I (versos 579-669): El cor canta la violència d'una dona abandonada i suplica als déus que no castiguin a Jàson.</p> <p>ACTE QUART (dos escenes)</p> <p>DIDA-MEDEA (versos 670-848): La dida comenta horroritzada els plans i preparatius de Medea. Medea inicia els encanteris: invoca els poders dels Inferns, fa ofrenes a Hécate, que apareix en forma de lluna, i a qui va detallant les traïcions de Jàson i la venjança en forma de verí preparat per a Creüsa. La dea assenteix i promet l'èxit de l'empresa. Medea fa venir els seus fills i els envia amb els regals a Creüsa.</p> <p>ESTÀSIM II (versos 894-878): El cor es mostra horroritzat davant el furor de Medea i anhela que se'n vagi aviat de Grècia i que acabi el malson.</p> <p>ACTE CINQUÈ</p> <p>MISSATGER-COR-MEDEA-JÀSON (versos 879-1027): El missatger narra com han mort Creüsa i el seu pare cremats pel foc i també com ha cremat el palau. Medea s'extasia comentant l'espectacle del</p>
---	---

<p>Segona escena amb el missatger que narra amb tots els detalls la mort de la princesa i del seu pare Creont. Medea es referma en la necessitat d'acabar la venjança i entra a casa.</p> <p>ESTÀSIM V (versos 1251-1292): El cor crida a la Terra i a Hèlios que aturin l'infanticidi, mentre se senten els crits dels infants degollats per Medea a dintre de casa.</p> <p>ÈXODE (versos 1293-1419): Episodi final amb Jàson, Medea i la corifeu. Jàson reapareix per protegir els fills dels partidaris de Creont i la corifeu li anuncia l'assassinat dels infants a mans de Medea. Jàson intenta forçar les portes per tocar els seus fills, però Medea apareix a dalt en un carro tirat per dragons alats, portant els dos cadàvers i impedint que Jàson toqui els cossos dels seus fills.</p>	<p>desastre i va recordant tota la seva vida al costat de Jàson, mentre mata a un dels dos fills. Jàson arriba amb soldats i intenta detenir Medea, però ella puja al teulat amb el fill viu i el cadàver de l'altre. Jàson s'ofereix a morir per salvar el fill viu. Medea constesta que amb una sola mort no queda saciada i mata el segon. Apareix del cel un carro alat i Medea llança els dos cadàvers a Jàson i desapareix volant.</p>
--	--

En termes generals, les trames argumentals de les dues obres es refereixen al mateix conflicte entre els dos personatges principals, Medea i Jàson: exiliats a Corint, el drama comença en el moment de la ruptura matrimonial, quan Jàson es disposa a casar-se amb la filla del rei Creont. L'evolució i la resolució del conflicte també segueix en les dues obres unes pautes similars: l'extrema violència descandenada per Medea contra Jàson es resol amb la mort de la nova esposa i el seu pare, i també en l'assassinat dels dos fills. I la sortida final, un autor i l'altre la resolen en el sentit de "deus ex machina", o sigui, amb la intervenció divina (apel·lant a la llegenda que atribuïa a Medea, pel fet de ser néta d'Hèlios, la facultat de tenir a disposició un carro portat per dragons alats). L'única diferència més destacable en les dues trames és l'aparició en Eurípides del rei d'Atenas, Egeu, que torna de Delfos passant per Corint, i després d'àrdues negociacions, Medea aconsegueix d'ell la protecció en el seu regne un cop hagi fugit de Corint.

La forma dramatitzada de l'argument i el mite de Medea presenta trets força diferenciats en un i altre autor. No sols és dubtós que l'obra de Sèneca fos

representada en públic, sinó que la seva posada en escena sembla molt més carregosa que la versió clàssica d'Eurípides. El gran tràgic grec articula una progressió de la trama d'una intensitat dramàtica indiscutible, amb una sàvia combinació de recursos dramàtics, com l'anticipació, el comentari, la introspecció, l'acció, la lamentació, la contraposició, etc. El seu llenguatge poètic és eficaç, punyent i precís. Per contra, l'obra de Sèneca presenta una estructuració molt poc progressiva, d'intervencions més ferragoses, de llenguatge rebuscat i excessivament erudit. En consonància amb els interessos filosòfics del gran escriptor llatí, s'ha destacat que la seva *Medea*, com les altres obres de teatre, són obres de més interès retòric que no pas dramàtic.

5 – ELS PERSONATGES

Potser on les divergències entre Eurípides i Sèneca es fan més patents és en la construcció dels dos personatges principals, i especialment de l'heroïna Medea.

Donat que el conflicte central deriva de les relacions amoroses i dels compromisos matrimonials entre la parella formada per Medea i Jàson, la construcció de cada un d'aquests personatges dóna la mesura del caràcter que cada autor vol imprimir a la història i a la visió de la vida i dels conflictes passionals que vol presentar al seu públic. En aquest sentit, és evident que tant un autor com l'altre centren la seva atenció en definir el caràcter del personatge central, Medea. Ambdós autors presenten, amb matisos diferents, uns retrats realment genials de l'heroïna.

La Medea que recrea Eurípides té una força imponent, gairebé tel·lúrica. El tràgic grec compon una figura de dona, d'esposa i de mare, que supera en cada un d'aquests rols les particularitats del moment i els connecta amb la realitat més existencial de les dones i dels conflictes humans. Eurípides fa irrompre de bon començament, en l'episodi I, i davant el cor de dones de Corint, la Medea desesperada, maleïnt el destí de dona i d'esposa traïda. "Estic acabada – proclama – i, havent perdut el goig de viure, amigues, desitjo morir".

Motiu? “Perquè el qui ho era tot per a mi – prou bé ho sé – ha resultat ser el pitjor dels homes, sí, el meu espòs. De tots els éssers que tenen vida i intel·ligència, les dones som les criatures més desgraciades. De primer ens cal, amb una gran despesa de diners, comprar un marit i acceptar l’amo del nostre cos: un dany, això, encara més penós que el mal. Però la prova més decisiva està en el fet de prendre’n un de dolent o de bo”. La Medea d’Eurípides anuncia de bel antuvi les ganes de morir, però aviat les ganes de morir són substituïdes per les de matar, i de matar no pas el responsable de la seva desesperació, Jàson, sinó els seus éssers més estimats. La seva passió per l’espòs a qui va seguir des de la seva pàtria i a qui va salvar també a través de crims, dóna la mesura de la violència que exercirà sobre unes víctimes que només són culpables de tenir l’amor de Jàson. El pitjor càstig que prepara per a Jàson és el turment del fracàs amorós, sense dona, sense fills. Per aconseguir la venjança total, tot val per a Medea. La seva justificació de l’assassinat dels dos fills davant el cor, malgrat els dubtes inicials. (“No cor meu, no facis aquest crim”) ho palesa clarament: “Comprenc quin crim estic a punt de cometre, però la ira és més forta que els meus pensaments, i ella és la culpable dels mals dels humans” (Episodi V) . El determini al final és ineludible: “Amiques: l’acció està decidida (...) És ineludible del tot que morin i, com que cal, els mataré jo mateixa, que els vaig posar al món (Ib.). En definitiva, Eurípides dóna vida a una Medea que reclama la seva emancipació com a dona, la legitimitat de la seva passió fins a matar per amor, la supeditació de l’amor maternal als seus designis, l’acceptació de la violència com a arma de defensa, etc. És l’arquetip de dona passional, violenta, decidida, potser neuròtica i precoçment “feminista”.

La Medea de Sèneca té també molts trets en comú amb la d’Eurípides. Segons els estudiosos, el personatge de Medea és un dels més aconseguits de l’autor llatí. A diferència de l’obra del tràgic grec, la tragèdia de Sèneca obre d’entrada l’acte primer amb una llarga invocació de Medea als déus per recordar el precedents del seu amor amb Jàson i la necessitat de la venjança pel repudi matrimonial. Sèneca insisteix en les raons que la feren actuar en cada episodi de la vida de Jàson i dels seus companys argonautes fins i tot en els actes criminals, únicament per amor. Medea només li reclamava a canvi una virtut: la fidelitat als juraments matrimonials: “Cuantos caminos fui abriendo para tí, los

fui cerrando para mí. ¿A dónde me mandas de vuelta?” “Buscando reinos para otros, abandoné los míos”. “Ante tí nada valió mi patria, ni mi padre, ni mi hermano, ni mi honra: con esta dote me casé” (Acte tercer) .

Davant el repudi i la ruptura, l'esposa apassionada es transforma en la venjança personificada, que s'ajuda de les seves arts de fetillera i maga. Medea respon a la dida: “Si buscas, desgraciada, qué medida establecer para mi odio toma como modelo a mi amor” I al mateix Jàson: “Tuyos, tuyos son mis crímenes: el que recibe el provecho de un crimen, ese es el que lo ha cometido...” Sèneca va acumulant en el personatge de Medea totes aquelles passions – l'amor, l'odi, la ira, la venjança... -- que justament la conduïran a perpetrar les accions més malvades i inhumanes. “Mi único sosiego será ver el mundo entero sepultado entre mis escombros: que todo desaparezca junto conmigo. Cuando pereces, te agrada arrastrar a otro”. No obstant, el personatge dramàtic de Medea no sembla evolucionar al llarg del drama. Des de la primera invocació al darrer acte, Medea va reiterant una i altra vegada les mateixes consideracions, a través de múltiples recursos retòrics, entorn de la infidelitat de Jàson i la inevitable venjança contra d'ell. La Medea de Sèneca és en definitiva la personificació de la “dona fatal” que arriba al fons de la maldat humana, que és el patiment i la mort dels innocents, justament perquè no pot o no sap controlar les passions, i és incapaç d'afrontar racionalment les adversitats. Aquesta Medea és com el negatiu de l'ideal ètic i filosòfic de vida que Sèneca defensa.

L'altre personatge principal de la tragèdia, Jàson, presenta uns trets en cada autor molt subordinats al model de Medea que volen representar. El mite de Jàson està vinculat sobretot a la seva missió en la llegenda dels argonates. En aquesta tragèdia, la seva aparició en escena sol ser secundària i sempre per oposició a les intervencions de la protagonista, com a interlocutor, com a objecte de la passió (amor-odi), com a record.

Entre el Jàson d'Eurípides i el de Sèneca hi ha diferències notables. En el cas de la tragèdia grega, el personatge de l'espòs de Medea s'aproxima al cànon dels herois, calculador, decidit, conscient de la missió que li toca com a destí en el moment del desterrament a Corint. En Eurípides, Jàson assumeix amb valentia la nova situació i actua pensant també en el bé de Medea i dels fills.

Medea no li perdona la ruptura i l'abandonament, es presenta com a víctima de la decisió de Jàson i a ell culpa de tots els futurs mals (v. en l'Episodi II el superb enfrontament verbal entre Medea i Jàson). Per contra, en l'obra de Sèneca, Jàson és presentat més aviat com la víctima de Medea. Sèneca humanitza la figura de Jàson en el sentit de voler fer comprendre les raons de la seva conducta i sobretot l'amor que sent pels seus fills. Per exemple, diu Jàson a Medea: "Si hubiera querido guardar a mi esposa la fidelidad que ella merecía, habría tenido que ofrecer mi cabeza a la muerte; si no quería morir, tenía que perder este desgraciado su fidelidad. No ha sido el miedo el que ha vencido a la fidelidad, sino la inquietud de mi amor de padre; pues a la matanza de los padres seguiría la de sus hijos" (Acte tercer).

A part d'alguns personatges menors, la dida i el cor juguen papers clau en el desenvolupament i sobretot el comentari de les accions i decisions de Medea. La dida és l'ajudant per autonomàsia de la protagonista. Però, a més, assumeix el paper d'intermediari entre els pensaments, inquietuds i dubtes, de l'heroïna i el públic. En el Pòleg de l'obra d'Eurípides, la dida té el paper fonamental del plantejament inicial i formidable de tot el conflicte i la trama que seguirà. La dida de l'obra de Sèneca té un paper menys rellevant, i més dedicat a fer de contrapunt a les exaltades manifestacions i amenaces de la seva mestressa.

Pel que fa al cor, el tractament i el joc escènic es força diferenciat en cada autor. En Eurípides, el cor i la coifeu són imprescindibles per fer avançar l'acció i la tensió dramàtiques. En Sèneca, les llargues intervencions solen ser comentaris reiteratius. Ara bé, resulta interessant de constatar com s'expressen les simpaties del cor en cada autor: mentre en la tragèdia d'Eurípides són clarament favorables als plans de Medea, en l'obra de Sèneca són molt més crítiques, quan no obertament reprovatòries.

6 - CONCLUSIONS

La comparació entre les tragèdies d'Eurípides i de Sèneca sobre el personatge central de Medea, l'esposa de Jàson i filla del rei de la Còlquida, permet de precisar algunes primeres conclusions sobre les similituds i les divergències de les dues obres.

- En cada autor, l'escriptura de *Medea* pot considerar-se una obra de maduresa, amb ple coneixement de la significació del mite original i amb perfecte domini de l'escriptura poètica i dramàtica. No obstant, la diferència de context històric, cultural i polític (l'Atenes de Pèricles en el cas d'Eurípides i la Roma imperial de Neró en el cas de Sèneca) fan que els plantejaments dels dos autors responguin a inquietuds també diferents. No obstant, Eurípides és considerat el tràgic grec que més s'acosta a la posada en escena dels temes filosòfics (pròxims a la filosofia sofista), i Sèneca és sobretot el filòsof llatí divulgador de l'estoïcisme.

- La història o fàbula que els dos autors posen en escena és substancialment la mateixa: Jàson i Medea s'han desterrat a Corint, lluny de Iolcos, i Jàson es disposa a casar-se amb la filla de Creont, repudiant Medea; Medea planeja la venjança que se centra en Jàson, però que té per resultat els crims de la nova esposa i el rei Crenot, així com també els seus dos fills amb Jàson. La llegenda se situa al final del cicle dels argonautes. Només en alguns detalls (visita del rei Egeu d'Atenas...) hi ha divergències.

- Les diferències més patents entre els dos autors es refereixen a d'una banda a la posada en escena del plantejament, evolució i resolució del conflicte matrimonial, i de l'altra a la moral que un i altre pretenen defensar a través del mite de Medea. L'obra d'Eurípides està construïda seguint el cànon escènic i dramàtic de la tragèdia grega, mentre que la de Sèneca s'estructura al mode del teatre llatí i a formes retòriques més que no dramàtiques. La *Medea* d'Eurípides és efectivament una obra que busca i aconsegueix l'impacte i la progressió dramàtica, mentre que la de Sèneca s'assembla més a una argumentació reiterativa sense preocupació per l'acció escènica.

- El nucli de la diferència de plantejaments entre Eurípides i Sèneca no podia sinó afectar la construcció del personatge central, Medea, i per tant la respectiva interpretació del mite de l'heroïna i de la seva venjança criminal. La Medea d'Eurípides sembla reunir una triple condició que fa del personatge una figura humana complexa i rica: dona alliberada, mare amorosa i sobretot esposa gelosa. Medea sembla capaç de matar per qualsevol atemptat a la seva triple condició. Per la seva part, Sèneca construeix un personatge de Medea també ric i complex, contradictori, però hi preval la visió de l'esposa desesperada, subjecte a les grans passions, i per això disposada a efectuar els pitjors crims. Eurípides presenta de forma espectacular allò que es capaç de fer qualsevol dona ultratjada com Medea. Sèneca s'interessa més per argumentar allò que mai hauria de fer una dona ni que fos ultratjada com Medea.

- També en la construcció del segon personatge de la tragèdia, Jàson, es pot comprovar la diferència de tractament del drama i de la moral de la història en Eurípides i en Sèneca. El tràgic grec s'interessa sobretot per la confrontació dels dos destins, de dos personatges llegendaris, efectivament, però ben representatius de la realitat quotidiana dels conflictes passionals i amorosos que coneixen tots els públics. I l'escriptor llatí s'ocupa sobretot de la contraposició entre dos maneres d'entendre la vida i les relacions humanes, i per la seva aposta pel control de la irracionalitat passional i l'acceptació de les adversitats.

BIBLIOGRAFIA UTILITZADA

Eurípides, *Medea*.

Sèneca, *Medea*.

Carramiñana i Pérez, Àngela, "Introducció, traducció i notes" (a *Medea* d'Eurípides, Barcelona, La Magrana, 2001)

Luque Moreno, Jesús, "Introducciones, traducción y notas" (a *Medea* de Séneca, a *Tragedias I*, Madrid, Gredos, 1997).